

Okul Psikolojik Danışma Hizmetlerinde Mesleki Etik İhtiyaçların Belirlenmesi

Fatma Ebru İkiz¹
Dokuz Eylül Üniversitesi

Abdullah Sevinç²

Adil Kaval³

Gürkan Yeğintürk⁴

Serhat Kalen⁵

Öz

Bu araştırmanın amacı okul psikolojik danışmanlarının mesleki etik bilgi ve becerilere bakış açılarının, ihtiyaçlarının, meslekte karşılaşılan etik problemlere ve çözüm yollarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırma nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni ile oluşturulmuştur. Araştırmada yarı yapılandırılmış açık uçlu mülakat formu kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde içerik analizi türlerinden kategorisel analiz kullanılmıştır. Farklı eğitim kurumlarında çalışan 40 okul psikolojik danışmanı ile mülakat yapılmıştır. Sonuçlar psikolojik danışmanlık hizmetlerinin etkili işleyişi açısından okul psikolojik danışmanlarının etik bilgi ve becerilerinin önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Eğitim yöneticilerinin okul pdr hizmetleri etik ilkelerinin uygulanabilmesinde pdr uzmanına yardımcı olması, okul pdr uzmanının etik hizmet vermede alanında yetkin olması gerektiği tespit edilmiş olup en sık yaşanan etik problemin gizlilik diğer bir deyişle danışanın mahremiyetini sağlama konusunda ve farklı kültürlerle yönelik koşulsuz kabul gösterilmesinde yaşandığı anlaşılmıştır. Uyulması gereken başlıca etik ilkenin gizliliği sağlama olması gerektiği ortaya çıkmıştır. Etik problemlerle başetmede meslektaş yardımı aranmaktadır. Sonuçlara göre okul pdr hizmetlerinde uyulması gereken etik ilkelerin güncel ihtiyaçlara göre düzenlenmesi, ayrıca okul pdr uzmanları ile eğitim yöneticilerinin psikolojik danışma hizmetlerinin etik ilkeleri ve problemlerle başetme hakkında eğitim almaları gerektiği önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler

Okul psikolojik danışmanı • Rehberlik ve psikolojik danışma • Etik • Etik problem • Meslek etiği

1 Yetkilendirilmiş yazar: Fatma Ebru İkiz (Doç. Dr.), Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Buca 35380 İzmir. Eposta: ikizef@gmail.com

2 Dokuz Eylül Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Buca, İzmir. Eposta: aposvnc@gmail.com

3 Bornova Altay Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Bornova, İzmir. Eposta:adilkvl@gmail.com

4 Fuat Soylu İlkokulu, Okmeydanı, Şişli, İstanbul. Eposta: gurkanyeg@gmail.com

5 Aliye Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Soma, Manisa. Eposta: serhatkalen@gmail.com

Atf: İkiz, F. E., Sevinç, A., Kaval, A., Yeğintürk, G. & Kalen, S. (2017). Okul psikolojik danışma hizmetlerinde mesleki etik ihtiyaçların belirlenmesi. *İş Ahlakı Dergisi*, 10, 223-245. <http://dx.doi.org/10.12711/tjbe.2017.10.2.0011>

Profesyonel psikolojik danışmanlık mesleği 1997 yılında “Ruh sağlığı, psikoloji ve gelişim ilkelerinin; bilişsel, duyuşsal, davranışsal ve etkileşimsel müdahale stratejileri aracılığıyla, bireyin iyi oluşu, kişisel ve mesleki gelişimi ile patoloji konularını ele alacak şekilde uygulanması” olarak Amerikan Psikolojik Danışma Derneği (APDD) tarafından tanımlanmıştır (Hackney & Cormier, 2008). Ülkemizde ortak bir anlayış çerçevesinde Psikolojik Danışma ve Rehberlik hizmetleri (PDR);

“...bireyin kendini ve çevresindeki olanakları tanıması, potansiyellerini, gizil güçlerini fark etmesi, seçim yapma ve karar verme gücünü artırması, çevresiyle sağlıklı bir uyum sağlaması, ihtiyaç duyduğu becerileri geliştirmesi, problemleri fark edip çözmesi ve kendini gerçekleştirmesi için sunulan, uzmanlık gerektiren, belirli kuramlar ve ilkeler çerçevesinde profesyonel ve sistemli olarak yürütülen psikolojik yardım süreci”dir (Corey & Ergene, 2008; İkiz, 2017; Kepeçoğlu, 1986; Kuzgun, 2000).

Psikolojik danışmanlık mesleğinin temel ilkelerinin amacı danışmanların mesleklerini etik ilkelere uygun bir şekilde yürütmelerini sağlamaktır. Bu çalışmada psikolojik danışmanlık mesleğinde etik ilkelerin neler olduğu ve önemi açıklanmakla birlikte okul psikolojik danışmanlarının etik bilgi ve becerileri ile güncel ihtiyaçlarının tespit edilmesi yer almaktadır. Bir danışma sürecinin başarıya ulaşmasında danışmanın kişisel ve mesleki özellikleri oldukça önem taşımaktadır. Etkili bir psikolojik danışmanın sahip olması gereken özellikler kişisel farkındalık ve anlayış, psikolojik bakımdan sağlıklı olma, etnik köken ve kültürel unsurların kendisi ve başkaları üzerindeki etkilerini anlama ve bunlara karşı duyarlı olma, açık fikirli olma, nesnel olma, yetkin olma, güvenilir olma, kişiler arası ilişkilerde çekici olma (Hackney & Cormier, 2008) olarak tanımlanmaktadır. Süreci yapılandıran kişi olan psikolojik danışmanın sahip olduğu kişisel ve mesleki özellikleri kullanmada, danışmanın nasıl başlayıp nasıl sonlanacağına, danışmanın süreç boyunca hangi prensip ve değerlere sahip olması gerektiği konusunda etik ilkeler ve yaklaşımlar yol gösterici bir rehberdir (İkiz, 2017, s. 44).

“Etik” kavramı görenek, karakter, adap anlamına gelen “ethos” sözcüğünden türemiş (Pieper 1999) olup etiğin temel konusu iyi niyettir ve temel amacı her zaman iyiyi hedeflemektedir (Mert, 2017). Etik ve ahlak kavramları zaman zaman birbirleri yerine kullanılmakla birlikte ahlak, olgusal ve tarihsel olarak yaşanan bir şey olarak, etik ise bu olguya yönelen felsefe disiplini olarak tanımlanmaktadır (Günay, 2010 s. 98). Meslek etiği kavramı ise mesleki davranış süreçlerinde doğruyu yanlışı, neyin haklı ve haksız olduğu hakkında inançlara dayalı ilkeler ve kurallar bütünüdür (Kardeş-Selimoğlu, 1997, s. 147). Ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, Amerikan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri modeline göre yapılandırılmış olduğu için Amerikan Psikolojik Danışmanlar Birliği (ACA, American Counseling Association) ve Amerikan Okul Danışmanları Birliğinin (ASCA, American School Counseling Association) etik yaklaşım ve kodları hem Türk PDR alan bilgisi ve

uygulamalarına hem de Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği tarafından yayınlanan temel standartlara referans olmaktadır.

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (TPDRDER) (2011) psikolojik danışmanların benimsemeleri gereken başlıca etik ilkeleri; (i) yetkinlik, diğer bir deyişle yeterli ve ehliyetli olma durumu, (ii) dürüstlük, (iii) duyarlı ve saygılı olmak, (iv) bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlılık, (v) toplumsal sorumluluk, (vi) mesleki ve bilimsel sorumluluk sahibi olmak olarak belirlemiştir. *Yetkinlik (yeterlilik, ehliyet)* bir psikolojik danışmanın yalnızca eğitim düzeyine ve formasyonuna uygun hizmetleri yürütebileceği, yeterlik sınırlarını aşan özel bir durumla karşılaştıklarında var olan bilimsel mesleki ve teknik kaynaklara başvurarak yardım talebinde bulunması ve kendi yetkinliğini bilimsel eğitimlerle geliştirmesini kapsamaktadır. Dürüstlük bir psikolojik danışmanın kişiler arası ilişkilerinde, bilimsel çalışmalarında ve tüm mesleki etkinliklerinde özellikle de psikolojik danışma sürecinde dürüstlüğü, doğruluğu ve gerçekliği ilke edinmesi; eğitim donanımı, araştırmaları ve mesleki niteliklerden bahsederken doğru beyanda bulunması; kişisel güç ve sınırlarının farkında saydam olmasını kapsamaktadır. *Duyarlı ve saygılı olmak* bir psikolojik danışmanın birey hak ve özgürlüklerine duyarlı, danışanların kendi ilgi, yetenek ve değerlerini tanımalarına yardımcı olurken yansız davranmaya özen göstermesini kapsamaktadır. *Bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlılık* bir psikolojik danışmanın toplumda değişik kesimlerin gereksinim ve sorunlarının farkında olması ve çalışmalarında kullandıkları yöntem ve teknikleri onların gereksinimlerine göre uyarlamaya çalışmasını kapsamaktadır. Ayrıca yaş, cinsiyet, din, dil, ırk, sosyo-ekonomik düzey, değişik grup ya da kültürlere ait olma, özürülü olma, cinsel yönelim, medeni durum gibi bireysel ve kültürel farklılıkların, verecekleri hizmeti olumsuz olarak etkilememesine özen göstermelidir. *Toplumsal sorumluluk*, bir psikolojik danışmanın topluma yönelik bilimsel ve mesleki sorumluluklarının bilincinde olması, bireylere hizmet verirken toplumunun yararlarını da gözetmesidir. Konferans, eğitim, panel, seminer ve benzeri eğitim etkinliklerinde medya yoluyla topluma açıklamalar yaparken; üçüncü kişilere (mahkeme, sağlık sigortası şirketleri, sunulan raporu değerlendirecek olan kişiler ve benzeri) rapor sunarken bilimsel ve mesleki literatüre uygun, bilgi verilen kesimin profesyonel yardım sürecine müdahale etmesine yol açmayacak şekilde doğru ve çift anlam taşımayan bir dil kullanılmalıdır. *Mesleki ve bilimsel sorumluluk* bir psikolojik danışmanın etik standartlara uygun, bilimsel içeriğe uygun, farklı profesyonel yaklaşımlara saygılı davranma; meslektaşlarının uygunluğunu da gözeten sorumlulukları olduğunu unutmamasını kapsamaktadır.

Etik standartlar bu temel altı ilke kapsamında geliştirilmiş olup psikolojik danışmanların psikolojik danışma, ölçme ve değerlendirme, araştırma ve yayın, konsültasyon, mesleğe hazırlık, özel çalışma gibi tüm etkinlikleri için geçerlidir

(İkiz, 2017). Psikolojik danışmanlık mesleğinde uyulması gereken etik kuralların danışmanların sundukları psikolojik danışma hizmetlerinde yol gösterici işlevi vardır (Doğan & Tekinalp, 2002). Erdur-Baker ve Çetinkaya (2007) etik alanda yaşanan en büyük sorunun etik kodların uygulanması sürecinde karşılaşılan ikilemler olduğunu tespit etmiştir. İkilemler karşısında doğru kararlar verebilmek bir psikolojik danışmanın kazanması gereken en önemli özelliklerden biridir.

Profesyonel psikolojik danışmanlar etik ve etik karar verme süreçlerinde sistemli eğitimlerden ve yaklaşımlardan faydalanırlar. Verilen etik kararlar bir temel üzerine inşa edilmelidir. Bu temel dünya üzerindeki felsefi görüşleri yansıtmalı ve kültürel yönden uygun olmalıdır. Bu tarz yaklaşımlar danışmanlık alanındaki etik ikilemleri bağlamına uygun olarak anlamamızı kolaylaştıracaktır (Houser, Wilczenski & Ham, 2006). Okul psikolojik danışmanlarının öğrencilerin akademik, sosyal, duygusal ve kariyer gelişim ihtiyaçlarını gidermeye yardımcı olabilecek yeterliliklere ve becerilere sahiptirler. Bu standartlar okul psikolojik danışmanlarının etik sorumluluğuna girmektedir (APDD, 2016).

Ülkemizde “pdr” ve “psikoloji” alanlarında etik konulu çalışılan araştırmalarda ya etik ikilemler incelenmiş ya da uygulama alanında yaşanan sorunlar ve muhtemel çözüm önerileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çetinkaya (2015a) yaptığı araştırmada ülkemizdeki psikolojik danışmanların en fazla gizlilik (%56,4) konusunda ikilem yaşadıklarını ortaya koymuştur (N:172). Gizlilikle ilgili olarak en çok çocuğun cinsel istismar bildirimi (%40,2) sürecinde etik ikilem yaşandığı belirtilmiştir. Çetinkaya'nın (2015b) psikolojik danışmanların etik yargılarını araştırdığı çalışmasında danışmanların gizlilik dışına çıkmayı en çok kabul ettiği konular; cinsel istismar (%98), intihar olasılığı (%96) ve danışanın cinayet işleme ihtimali (%94) olarak bulunmuştur. Kolay-Akfert (2012) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde çalışan psikolojik danışmanlarla (N=40) yaptığı araştırmada danışmanların en çok gizlilik sonrasında da çift yönlü ilişkiler konusunda etik ikilemler yaşadığı ortaya koyulmuştur.

Yurtdışında yapılan benzer çalışmalara baktığımız zaman Har ve Jusoh (2015) Malezya'daki okul psikolojik danışmanlarının danışmanlık etiğine ilişkin görüşlerini incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre okul psikolojik danışmanlarının en çok sorun yaşadığı konulardan biri okul idarecilerinin gizliliği önemsememesi ve danışan öğrencilerle ilgili bilgi talebinde bulunmalarıdır. Psikolojik danışmanlar etik sorunların çözümü olarak psikolojik danışmanların mesleki yeterliliklerini geliştirmelerini ve çok kültürlü yeterliliklere sahip olmalarını önermektedirler. Corey, Corey ve Callanan (2005) psikolojik danışmanlık ve yardım etmeye yönelik bölümlerde okuyan öğrencilerin kendi değerlerini etik değerlerle karıştırdığını ve doğru karar vermenin her zaman kolay olmadığını fark ettiklerini belirtmişlerdir. Etik ikilemlerin çözümü konusunda etik kodların gerekli olduğunu belirtmişlerdir.

Yukarıda anılan çalışmalar birarada değerlendirildiğinde ülkemizde okul psikolojik danışmanlarının mesleki etik bilgi, beceri ve ihtiyaçlarının neler olduğunun tespit edilmesine ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Bu araştırmada Milli Eğitime Bağlı Kurumlarda çalışan okul psikolojik danışmanlarının; etik kavramına bakış açısı, etik bilgileri, yaşadıkları etik problemlerin ve çözüm yollarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada katılımcılara şu sorular sorulmuştur:

1. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinde etik bilgi ve becerilerin nasıl bir yerinin olduğunu düşünüyorsunuz?
2. Alanda çalışırken başlıca uymanız gereken etik kurallar sizce nelerdir?
3. En çok yaşadığımız etik problemler nelerdir?
4. Etik problemlerle genelde nasıl baş edersiniz?
5. Etik problemle karşılaştınca nereden yardım alırsınız?
6. Karşılaştığınız etik problemlerle ilgili yasal süreçleri biliyor musunuz?
7. Etik problemlerle daha etkili baş etmek için neler yapılabilir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel desende oluşturulmuştur. Nitel araştırma deseni sosyal olguları dahil olunan çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı önde tutarak teori oluşturmayı temel alır (Yıldırım, 1999). Araştırmada nitel araştırma desenlerinden araştırmanın doğasına uygun olan olgubilim deseni kullanılmıştır. Olgubilim deseni bilimsel verilere yönelik kesin sonuçlar üretmediğimiz olguları, derinlemesine inceleyen ve geniş bir sonuca ulaşarak aslında bildiğimiz konularda yorumlamalarda bulunma olanağı veren bir araştırma desenidir (Yaman, 2010).

Çalışma Grubu

Bu çalışma İzmir (n=20) ve Manisa (n=20) ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda çalışan ulaşılabilirlik ve gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmaya katılmayı isteyen 40 okul psikolojik danışmanı ile yürütülmüştür. Çalışmamıza katılan okul psikolojik danışmanlarının 25'i (%62,5) erkek 15'i (%37,5) ise kadındır. Katılımcıların yaş ortalaması 29.85'tir. Katılımcıların tamamına yakını (%92,5) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü'nden mezun iken yalnızca 3'ü (%7,5) Psikoloji bölümü mezunudur. Araştırmaya katılan psikolojik danışmanlardan 2'si (%5) yüksek lisans mezunudur ve geriye kalan 38 (%95) kişi ise lisans eğitiminden

mezun olmuştur. Araştırmada 1-5 yıl arası deneyime sahip psikolojik danışmanların sayısı 19 (%47,5), 6-11 yıl arası deneyime sahip olanların sayısı 13 (%32,5), 11 yıl ve üzeri deneyime sahip olanların sayısı ise 8'dir (%20). Katılımcılar arasında meslek etiği eğitimi aldığını belirtenlerin sayısı 31 (%77,5), meslek etiği eğitimi almadığını belirtenlerin sayısı ise 9'dur (%22,5). Meslek etiği eğitimi alan 31 psikolojik danışmanın 27'si (%87,09) 1-6 ay, 4 (%12,90) kişi ise 6 aydan fazla etik eğitimi aldıklarını belirtmişlerdir.

Verilerin Toplanması

Araştırmada araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Form hazırlanırken ilgili literatürde yapılan çalışmalar ve mesleki etik kodlar incelenmiştir (ASCA, 2016; Bond, 2000; Corey, 2008; İkiş, 2017; Knapp & Vandecreek, 2010; TPDRDER, 2011). Görüşme formu kapsam geçerliği açısından rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanında önde gelen üç öğretim üyesinin incelemesine sunulmuştur. Araştırmada kullanılmak üzere araştırmacılar tarafından okul psikolojik danışmanlarının cinsiyet, yaş, mezuniyet durumu, eğitim düzeyi, meslekteki görev süresi ve etik eğitimi alıp almadığını belirlemek amacıyla altı kapalı uçlu; mesleklerinde karşılaştıkları etik problemlerin neler olduğu, yaşanan etik problemlere ilgili problem davranışları, nedenlerini ve nasıl başa çıktıklarını ifade edecekleri açık uçlu sorudan oluşan toplam yedi soruluk bir görüşme formu geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Görüşmeler araştırmacı tarafından okul psikolojik danışmanından onay alınarak ses kaydı ve not alma yöntemi ile kaydedilmiştir.

Verilerin Analizi

Veri toplama araçlarını katılımcıların gönüllülük esasına dayalı olarak doldurmaları sağlanmış ve yönlendirmeden uzak durulmuştur. Aynı tarafsızlık analiz ve kodlama sürecinde de korunmaya çalışılmış, uygulayıcılar açısından şeffaflık ve güvenilirlik sağlanmaya çalışılmıştır. İçerik analizinden önce kavramsal çerçeveye ve araştırmanın amacına uygun temalar belirlenmiştir. Verilerin analizi için içerik analizi yapılarak benzer veriler ortak kavramlar ve temalar başlığında bir araya getirilerek daha anlaşılabilir bir biçimde düzenlenmesi ve yorumlanması sağlanmıştır (Siyez, 2009). Çalışmada içerik analiz türlerinden kategorisel analiz ve frekans analizi teknikleri kullanılmıştır. Kategorisel analiz sürecinde (i) verilerin kodlanması, (ii) temaların [kategorilerin] oluşturulması, (iii) temaların düzenlenmesi (vi) bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşamaları izlenmiştir (Karadağ, 2009). Veriler iki farklı zamanda tekrar kodlanmış, nitel verilerin zaman açısından güvenilirliği test edilmiş ve çıkan sonuçların birbiri ile tutarlı olduğu görülmüştür. Her iki kodlama arasındaki kategoriler ve alt kategoriler arasındaki tutarlılığı belirlemek için Miles ve Huberman'ın (1994) Güvenirlik= Görüş Birliği/(Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı) X100 formülü ile hesaplanmış sonuç %86 olarak bulunmuştur.

Bulgular

Bu bölümde okul psikolojik danışmanlarının görüşme sorularına verdikleri yanıtlardan elde edilen bulgular yer almaktadır. Okul psikolojik danışmanlarına ilk olarak “Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde etik bilgi ve becerilerin nasıl bir yerinin olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmuştur ve katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo1’e göre okul psikolojik danışmanlarının rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde etik bilgi ve becerilerin önemine yönelik görüşleri sırasıyla; “hizmet sunma” (%38,45), “etik ikilemlerde yol gösterme” (%10,75), “mesleki standartları koruma” (%10,75), “danışanlarla güvene dayalı ilişki kurma” (%9,23), “mesleki sınırları belirleme” (%9,23), “danışana (öğrenciye) fayda sağlama” (%4,61), “doğru karar vermeyi kolaylaştırma” (%4,59), “mesleki verimliliği artırma” (%3,06), “meslekte etkililiği artırma” (%3,06), “profesyonel davranma” (%3,06), “çalışanların mutluluğunu artırma” (%1,53) ve “herkese eşit hizmet alımı sağlama” (%1,53) şeklindedir.

Tablo 1
Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinde Etik Bilgi ve Becerilerin Nasıl Bir Yerinin Olduğuna İlişkin Psikolojik Danışmanların Görüşleri

Kategori	Temalar	Görüşler	F	%
Hizmet	Hizmet sunma	PDR hizmetlerinin işleyişi için mutlak gereklidir.	10	15.38
		Tüm bireylere objektif bir hizmet vermek için önemlidir.	6	9.23
		Danışanlara sunulan hizmetlerde adil davranmamızı sağlar.	6	9.23
		PDR hizmetleri etişin üzerine inşa edildiğii için, hizmetin kalitesiyle doğrudan ilişkilidir.	3	4.61
Yol göstericilik	Etik ikilemlerde yol gösterme	Yol haritası çizmemizi sağladığı için gereklidir.	3	4.61
		Etik ikilemlerde yol gösterdiği için gereklidir.	3	4.61
		Bireylerin kişisel yorumlarını engellediğii için gereklidir.	1	1.53
Mesleki standartlar	Mesleki standartları koruma	Mesleki standartları koruyacağı için çok önemli bir yere sahiptir.	7	10.75
Güven	Danışanlarla güvene dayalı ilişki kurma	Danışanlarla güven ilişkisinin oluşması için çok önemlidir.	6	9.23
Sınırlar belirleme	Mesleki sınırları belirleme	Mesleki sınırları belirlediğii için çok önemli bir yere sahiptir.	6	9.23
Fayda	Danışana (öğrenciye) fayda sağlama	Danışana (öğrenciye), ailesine ve topluma fayda sağlar.	3	4.61
Karar verme	Doğru karar vermeyi kolaylaştırma	Duygusal kararlar vermimizi engellediğii için gereklidir.	2	3.06
		Karar verme noktasında profesyonel adımlar atılmasını sağladığı için gereklidir.	1	1.53
Verimlilik	Mesleki verimliliği artırma	Mesleki verimliliği arttıracığı için çok önemli bir yere sahiptir.	2	3.06
Etkililik	Meslekte etkililiği arttırmak	Meslekte etkili olabilmek için gereklidir.	2	3.06
Profesyonellik	Profesyonel davranma	Mesleğinin profesyonel olarak yapılması için gereklidir.	2	3.06
Mutluluk	Çalışanların mutluluğunu artırma	Çalışanların mutlu olması için gereklidir.	1	1.53
Eşitlik	Herkese eşit hizmet alımı sağlama	Her danışanın eşit hizmet alabilmesini sağlar.	1	1.53

Psikolojik danışmanların örnek ifadeleri şu şekildedir:

-Meslek etiği psikolojik danışmanlık ve rehberliğin olmazsa olmazı olduğunu düşünüyorum etik kurallar danışmanlık sürecinde danışan için güven ve kendini rahat ifade etmesi konusunda oldukça gereklidir. (K37)

-PDR hizmetlerinin etik üzerine inşa edildiğini söyleyebiliriz. Zaten bir çok yardım mesleğinde etik, verilen hizmetin standardı ve kalitesiyle doğrudan ilişkilidir. Fakat bu kadar önemli olmasına rağmen ülkemizde uygulanmıyor. Okul idarecileri ve öğretmenler, öğrencilerle ilgili konularda gizlilik, gönüllülük gibi ilkeleri ihlal ediyorlar. Mesleki sınırların koruması ve standartların sağlanması için etik kuralların uygulanması gerekir. (K6)

-Bence etik, PDR hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütmesi için PDR servislerinin ayrılmaz bir parçasıdır. (K18)

-Profesyonel yardım gereksinimi olan her bireye objektif ve adil bir psikolojik yardım hizmeti verebilmek için etik bilgi ve becerilerin çok gerekli olduğuna inanıyorum. (K4)

-Mesleğin profesyonel olarak yapılabilmesi için gereklidir. (K28)

-PDR hizmetlerinin işleyişi için mutlak gereklidir. (K13)

-Bireylerin kişisel yorumlarını engellediği için gereklidir. (K40)

Tablo 1'e göre psikolojik danışma hizmetlerinin daha etkin yürütülebilmesi, karşılaşılan ikilemlerde sağlıklı çözümlere ulaşılabilmesi, danışana ve topluma fayda sağlanabilmesi için etik bilgi ve becerilerin psikolojik danışma hizmetlerinde çok önemli bir yeri olduğu saptanmıştır. Bunun yanı sıra, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde etik bilgi ve becerilerin, hem herkese eşit davranılmasını sağlaması açısından, hem mesleki standartları ve sınırları belirlemesi açısından çok önemli olduğu ve bu vesile ile de çalışanların mutluluğunu arttırdığı anlaşılmaktadır.

Tablo 2

Alanda Çalışırken Uyulması Gereken Başlıca Etik Kurallara İlişkin Psikolojik Danışmanların Görüşleri

Etik Kurallar	F	%
Gizliliği korumak	32	38.55
Koşulsuz kabul	17	20.48
Yetkin davranmak	11	13.25
Eşitlik	9	10.84
Kültüre duyarlılık	8	9.63
Yasal Süreçleri izleme	6	7.22

Okul psikolojik danışmanlarının alanda çalışırken uyulması gereken etik kurallara ilişkin görüşleri Tablo 2'te verilmiştir. Buna göre en çok ifade edilen kuralın “gizliliği korumak” (%38,55) ve “koşulsuz kabul” (%20,48) olduğu görülmektedir. Ayrıca “yetkin davranma” (%13,25), “eşitlik” (10,84), kültüre duyarlılık (%9,63) ve “yasal süreçleri izleme” (%7,22) gibi kurallar da ifade edilmiştir.

Psikolojik danışmanların örnek ifadeleri şu şekildedir:

-Okullarda uygulanan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde uyulması gereken en önemli kuralın gizlilik olduğunu düşünüyorum. Öğrenciler tarafından gizliliğin korunmadığı konuşulduğu zaman rehberlik servisine olan güvenin zedeleneceğini düşünüyorum. Ayrıca öğrencilerin gönüllülük esasına dayalı olarak rehberlik hizmetlerinden yararlanmaları da önemlidir. (K31)

Lisede çalışıyorum ve okulumda farklı kültürel geçmişe sahip birçok öğrencim var. Bu durum ilk zamanlar öğrencilerle olan iletişimimi oldukça zorlaştırıyordu. Fakat zaman geçtikçe bu durumla ilgili araştırmalar yaptım ve öğrencilerimin kültürel geçmişleriyle ilgili daha dikkatli davranmaya başladım. Şu an çalıştığım okul için şunu diyebilirim benim için en önemli kural koşulsuz kabul ve farklı kültürlere saygı. Bunların yanı sıra gizlilik de en çok dikkat ettiğim etik kurallardandır. (K2)

-Danışmanın, danışma sırasında değer aktarımından kaçınması gerekir. Kendi duygu ve düşüncelerini danışana empoze etmeye çalışması büyük bir hatadır. Danışmanlar, danışanın her türden farklılığına saygı duymalıdır. (K9)

Tablo 2’ye göre psikolojik danışmanların uyması gereken başlıca etik kuralların gizliliği korumak, koşulsuz kabul göstermek, yetkin davranmak, eşitlik, kültüre duyarlılık ve yasal süreçleri izleme olduğu saptanmıştır. Psikolojik danışmanların alanında bilgi ve beceri açısından yetkin ve yeterli olmasının, farklı kültürel özelliklere saygılı olup herkesi kendi koşulları içinde olduğu gibi kabul ederek, herkese eşit davranmasının ve değer empoze etmemesinin çok önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bireysel ve grup görüşmelerinde danışanların mahremiyetini korumak için gizliliğin çok önemli olduğu ve karşılaşılan ihtiyaçlarda yasal süreçlere uygun davranmanın uyulması gereken temel etik ilke olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3

En Çok Yaşanan Etik Problemlere İlişkin Psikolojik Danışmanların Görüşleri

Etik Problemler	F	%
Gizlilik	23	37.70
Okul idaresinin müdahaleleri	14	22.95
Yetkinlik	8	13.11
Farklı kültürden danışanlarla çalışma	7	11.47
Dürüst davranma	5	8.19
Taciz, tecavüz vb. durumları bildirmek	4	6.55

Okul psikolojik danışmanlarının okullarda en çok yaşanan etik problemlere ilişkin görüşleri Tablo 3’te verilmiştir. Buna göre en çok yaşanan etik problemlerin başında “gizlilik (gizliliği koruyamama)” (%37,70) ve “okul idaresinin müdahaleleri” (%22,95) yer almaktadır. Bunları sırasıyla “yetkinlik” (%13,11), “farklı kültürden danışanlarla çalışma” (%11,47), “dürüst davranma” ve “taciz, tecavüz vb. durumları bildirmek” (%6,55) izlemektedir.

Psikolojik danışmanların örnek ifadeleri şu şekildedir:

-En çok yaşadığım etik problem, okul müdürünün öğrenciyle görüşme yaptıktan sonra neler olduğunu sormasıdır. Odam müdürün odasının yanında olduğu için sürekli yaptığım görüşmeleri denetliyor. Yaşımın genç olması da okulda söz sahibi olmamı zorlaştırıyor. Daha deneyimli öğretmenler karşısında zaman zaman zorluk yaşayabiliyorum ve yaptığım çalışmalara müdahalede bulunmak istiyorlar. Okul müdürüne neyi ne kadar anlatacağım konusunda ikilemde kaldığım oluyor. (A33)

-Okullarımızda en sık yaşanan etik problem olarak gizlilik ihlalinin talep edilmesi söylenebilir. Öğrenci hakkında okul idaresiyle paylaşılmasını gerektirmeyecek hayati önem taşımayan bilgilerin de okul idaresi tarafından öğrenilmek istenmesi problem yaratabiliyor. Şimdiki okulumda böyle bir problemle karşılaşsam da önceki senelerde çalıştığım okullarda bu tarz problemlerle karşılaştığımı söyleyebilirim. (K26)

Tablo 3'e göre okul psikolojik danışmanlarının karşılaştıkları etik problemlerin çoğunlukla gizlilik gerektiren konuları kapsadığı ve özellikle taciz/tecavüz vakalarının müdahalelerinde yaşandığı tespit edilmiştir. Psikolojik danışmanların hizmetlerine okul yöneticilerinin müdahalelerinin etik problemlerin yaşanmasına yol açtığı tespit edilmiştir. Okul yöneticilerinin psikolojik danışma hizmetleri ve etik kuralları açısından yetkin olması gerektiği anlaşılmaktadır. Ayrıca sonuçlara göre, psikolojik danışmanın alanında yetkin olmamasının ve farklı kültürlerden gelen danışanlarla çalışma yetkinliğinin olmamasının da okul psikolojik danışma hizmetlerinde en sık yaşanan etik problem olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4

Etik Problemler Karşısında Nereden Yardım Alındığına İlişkin Psikolojik Danışmanların Görüşleri

Nerden Yardım Alındığı	F	%
Meslektaşlar	37	45.67
Yönetmelik	15	18.51
Okul idaresi	11	13.58
İnternet	9	11.11
Kitaplar	7	8.64
Vicdanı dinleme	2	2.46

Okul psikolojik danışmanlarının etik problemler karşısında yardım alınan yerlere ilişkin görüşleri Tablo 4'de verilmiştir. Buna göre en çok yardım “meslektaşlar”dan (%45,67) alınmaktadır. Bunların yanında “yönetmelik” (%18,51), “okul idaresi” (%13,58), “internet” (%11,11), “kitaplar” (%8,64) ve “vicdanı dinleme” (%2,46) aracılığıyla sağlanmaktadır.

Psikolojik danışmanların örnek ifadeleri şu şekildedir:

-Etik problemlerle baş edebilmek için en sık kullandığım yol meslektaşlarıma danışmaktır. Onların deneyimleri ve kullandıkları baş etme yöntemleri bana yol gösterir. Bunu dışında kendim de araştırmalar yaparım. Yönetmeliği ve kanunları okuyup atılacak adımları öğrenirim. (K20)

-Çok fazla etik problem yaşadığımı düşünmüyorum. Ama belki de yaşadığım hâlde fark etmiyor da olabilirim. Çok da farkında olamıyorum. Zorlandığım zaman genelde meslektaşlarımdan yardım alıp hızlıca harekete geçiyorum. (K4)

“İnternette bu konuyla ilgili çok fazla sayfa var oralarından destek alıyorum. İnternette yasal süreçleri ve örnek vakaları okuyup çözüm ararım. Bazen de yüksek lisans yaptığım üniversitedeki hocalarıma mail atıyorum ya da arıyorum.” (K1)

-Etik problemler yaşadığım zaman kendi bilgi ve becerilerimle baş etmeye çalışırım. Şimdiye kadar meslek hayatımda büyük etik problemler yaşamadım bu yüzden de pek araştırma yapmadım. (K13)

Tablo 4’e göre okul psikolojik danışmanlarının etik problemle karşılaştığında en çok meslektaşlarından yardım aradıkları, konuya göre yönetmelikleri inceledikleri ve hatta okul yöneticilerinden yardım aradıkları tespit edilmiştir. Bu durum okul yöneticilerinin psikolojik danışma hizmetleri ve etik kuralları açısından yetkin olması gerektiğini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Tablo 5

Karşılaşılan Etik Problemlerle İlgili Yasal Süreçleri Bilmeye İlişkin Psikolojik Danışmanların Görüşleri

Yasal Süreçleri Bilme Durumu	F	%
Tamamını biliyorum	15	37.5
Çok fazla eksikim var	10	25
Kısmen biliyorum	8	20
Deneyimledikçe öğreniyorum	7	17.5

Okul psikolojik danışmanlarının etik problemlerle ilgili süreçleri bilmeye ilişkin görüşleri Tablo 5’de verilmiştir. Buna göre ifade edilen görüşler “tamamını biliyorum” (%37,50), “çok fazla eksikim var” (%25), “kısmen biliyorum” (%20) ve “deneyimledikçe öğreniyorum” (%17,50) şeklindedir. Bu sonuca göre psikolojik danışmanların bir kısmının karşılaştıkları etik problemlerle ilgili yasal süreçleri bilirken bir kısmının bilmediği saptanmıştır. Ve bu sonuç psikolojik danışma hizmetlerinde yasal düzenlemelerin yapılması gerektiğinin ve psikolojik danışmanların yasal süreçler hakkında eğitilmesinin önemini ve ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Tablo 6

Etik Problemlerle Daha Etkili Baş Edilebilme Konusunda Neler Yapılabileceğine İlişkin Psikolojik Danışmanların Görüşleri

Öneriler	F	%
Psikolojik danışmanlara eğitim verme	33	38.82
Okul idarecilerine eğitim verme	20	23.52
Hizmet içi eğitimler	15	17.64
Branş öğretmenlerine eğitim verme	12	14.11
Mesleki mevzuatı düzenleme	5	5.88

Okul psikolojik danışmanlarının etik problemlerle daha etkili baş edebilme konusunda neler yapılabileceğine ilişkin görüşleri Tablo 6’da verilmiştir. Buna göre, bulunan öneriler “psikolojik danışmanlara eğitim verme” (%38,82), “okul

idarecilerine eğitim verme” (%23,52), “hizmet içi eğitimler” (%17,64), “brans öğretmenlerine eğitim verme” (%14,11) gibi eğitime yönelikken; “mesleki mevzuatı düzenleme” (%5,88) de bulunulan diğer bir öneridir.

Psikolojik danışmanların örnek ifadeleri şu şekildedir:

Hizmet içi eğitim vb. uygulamalar ile alandaki uygulayıcılar konu ile ilgili donanımlı hâle getirilmeli. Çünkü etik konusunda eksiklik yaşayan danışmanların sayısı az değil. Sadece psikolojik danışmanlar da değil okuldaki her çalışanın konuya hakim olması ve standart davranış geliştirmesi gerekir. Bunu sağlamak için de etik ile ilgili sık sık eğitimler verilebilir. Okul idarecileri ve brans öğretmenlere etikle ilgili eğitimler kesinlikle verilmelidir. (K15)

Okul rehberlik hizmetlerinde her gün etik problemlerle karşılaştığımız söylenemez. Ciddi boyutlarda etik problemi yaşadığımız durumlarda bir yerden bilgi talebinde bulunuruz. Etik problemler her ne kadar teknik olarak anlatılsa da ortaya çıktığında çok farklı etkenler işin içine girdiği için neler yapabileceğimiz konusunda yetersiz kalabiliyorum. Bu yüzden belirli dönemlerde yasalar değişip güncelliğini korumalı ve vaka analizi gibi eğitimler düzenlenmelidir. (K11)

-İkilemde kalınan bir konu hakkında üniversitelere başvurarak hocalarla konsültasyonlar yapılabilir. Fikir alışverişi yapılırsa daha sağlıklı kararlar verilebilir. (K17)

Son olarak etik problemlerle baş edebilmede yapılması gerekenlere ilişkin katılımcıların görüşleri Tablo 6’da incelendiğinde okuldaki yetkili personelin psikolojik danışma hizmetleri ve etik kuralları kapsamında eğitilmesi gerektiği ve mesleki mevzuatta düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu saptanmıştır.

Tartışma

Okul psikolojik danışmanlarının meslek etiğine ilişkin görüşlerini inceleyen bu çalışmada psikolojik danışmanların etik bilgi ve becerileri, etik kurallara ilişkin değerlendirmeleri, yaşadıkları etik problemler, etik ikilemler yaşanması durumunda yardım aldıkları yerler, etik problemlerle ilgili yasal süreçlere ilişkin bilgileri ve etik problemlerle daha etkili baş edilebilmesi konusundaki önerileri incelenmeye çalışılmıştır.

Sonuçlar psikolojik danışma hizmetlerinin daha etkin yürütülebilmesi, karşılaşılan ikilemlerde sağlıklı çözümlere ulaşılabilmesi, danışana ve topluma fayda sağlanabilmesi için etik bilgi ve becerilerin psikolojik danışma hizmetlerinde çok önemli bir yeri olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanısıra psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde etik bilgi ve becerilerin, hem herkese eşit davranılmasını sağlaması açısından hem de mesleki standartları ve sınırları belirlemesi açısından çok önemli olduğu ve bu vesile ile de çalışanların mutluluğunu arttırdığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bazı danışmanlar etik bilgi ve becerilerin, etik standartları sağlamak için gerekli olduğunu; etik bilgi ve beceriler sayesinde adil, objektif ve sağlıklı işleyen hizmetler sunulduğunu belirtmişlerdir. Danışmana güven oluşması, danışman ile ilişkinin sınırlarının

belirlenmesi, danışana fayda sağlayacak uygulamaların geliştirilmesi, danışmanın etkin kararlar alabilmesi, hizmetin mutluluk getirmesi etik bilgi ve becerilere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. [Gümüş ve Gümüş \(2010\)](#) de etik standartların profesyonel davranışlara dönüştürülmesinin psikolojik danışmanın duyarlılığına, problem çözme becerisine, etik bilgi ve becerisine bağlı olduğunu belirtmiştir.

Araştırma sonuçları ile okul psikolojik danışmanların okulda uyulması gereken etik kuralların sırasıyla “gizliliği korumak”, “bireyi koşulsuz kabul etmek”, “pdr uzmanı olarak alanında yetkin olmak”, “eşit davranmak”, “farklı kültürlere duyarlı olmak” ve “yasal süreçleri izleme” olduğu tespit edilmiştir. Bunlar dernekler tarafından belirlenenlerle örtüşmekle birlikte farklılık da yansıtmaktadır. Tespit edilen kurallardan ilki yardım arayan danışan kişinin paylaştıklarının ve bireysel özelliklerinin mahremiyetini korumak, diğer bir deyişle *gizliliği korumaktır*. Psikolojik danışmanların en çok zorlandığı etik kurallardan biri gizlilik (Bodenhorn, 2006, Bond, 2000, Har & Jusoh, 2015, Kolay-Akfert, 2012, Siviş-Çetinkaya, 2015a). Danışanların gizlilik hakkına saygı duyulması ve danışanın kültürel bağlamına uygun olarak mahremiyetinin ihlal edilmemesi APDD'nin belirttiği kurallardan biridir. Danışanların izni veya legal ya da etik gerekçe olmadan hiçbir bilgi paylaşamamaktadır. Danışanlarla ilgili bilgilerin korunması psikolojik danışmanın sorumluluğundadır (ACA, 2014).

Psikolojik danışmanların uyması tespit edilen kurallardan bir diğeri *yetkin/ yeterli olma ve davranmadır*. [İkiz'e \(2017\)](#) göre psikolojik danışmanın yetkinlik düzeyi psikolojik danışma hizmetinin kabul edilen mesleki etik standartlara uygun olarak yapılmasını sağlamakta ve etkiliğini arttırmaktadır. Psikolojik danışmanların etik dışı davranmalarının sebeplerinden biri danışma uygulamalarında mesleki standartları koruyamamalarıdır. Mesleki standartların korunup geliştirilebilmesi için psikolojik danışmanların mesleki bilgi ve becerilere sahip olması yani yeterli yetkinliğe ulaşması gerekmektedir. [Özyürek \(2009\)](#) danışmanların danışma sürecinde kendi yetkinlik düzeylerine yönelik olumsuz bir bakış açısı, yetkinliğe bağlı olarak doğan etik sorunları arttırabileceğini vurgulamıştır.

Psikolojik danışmanların uyması tespit edilen kurallardan bir diğeri *koşulsuz kabuldür*. Psikolojik danışmanların danışanlara karşı ayrımcı uygulamalarda bulunmaması önem verilen konulardan biridir. APDD'nin yayınladığı ayrımcılık karşıtı etik koda göre hiçbir danışana, öğrenciye, çalışana veya araştırmalara katılan bireylere yaş, kültür, engellilik, etnisite, ırk, dini inanç, cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel yönelim, medeni hâl/ilişki durumu, dil, sosyoekonomik durum ve göç yaşama deneyimi konularında ayrımcı davranışlarda bulunmak yasalar tarafından yasaklanmıştır (ACA, 2014). [Kağnıcı'ya \(2013\)](#) göre psikolojik danışma ilişkisinde psikolojik danışmanın ve danışanın sahip oldukları kültürel özelliklerin önemli bir

yeri bulunmaktadır. TPDRDER (2011) yayınladığı etik kitapçığında danışanların psikolojik danışmanlardan farklı bir ideoloji, düşünce, inanç veya değere sahip olmaları durumunda herhangi bir ayrımcı müdahalede bulunmadan hizmet vermeye devam edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca toplumun değişik kesimlerinin ihtiyaçlarının ve sorunlarının farkında olmak ve kullanılan yöntem ve tekniklerin danışanların ihtiyaçlarına uyarlanmak danışmanların sahip olması gereken yetkinliklerden bazılarıdır (Arslan, 2017). Danışanların sahip olduğu kültüre duyarlı olarak danışma sürecini yürütmek uygulanması gereken etik kurallardandır (İkiz, Mete Otlı & Arslan, 2017).

Diğer bir etik kural ise psikolojik danışmanların *dürüstlüğüdür*. Psikolojik danışmanlar psikolojik danışma süreçlerinde, bilimsel çalışmalarında, mesleki etkinliklerinde doğruluğu ve gerçekliği benimser ve bu ilkelere uygun olarak hareket eder. Kendilerini tanıtırken abartılı ve yanlış bilgi vermekten kaçınıp danışanlara karşı dürüst davranırlar. En önemlisi danışanlarla saydam ilişkiler kurmayı amaçlamalıdır (TPDRDER, 2011).

Psikolojik danışmanların uyması tespit edilen kurallardan bir diğeri de *yasal süreçleri uygulamaktır*. Taşdan ve Yalçın'a (2007) göre etik ilkeler yaptırım gücü olmayan bir özelliğe sahipken yasal kurallar için bu durum farklıdır. Bu kurallar bazen etik ilkelerle örtüşmemektedir. Psikolojik danışmanların kendilerini geliştirmeleri etik bir ilkedir ve aksi takdirde herhangi bir yasal yaptırımı bulunmamaktadır. Yasal yaptırım gerektiren etik konularda toplumsal duyarlılık oluşturulmaya çalışılır ve zamanla bu ilkelerin yasal bir hâle gelmesi sağlanır. Nitelikli psikolojik danışma hizmeti sunabilme ve yanlış uygulamaları önleyebilmek amacıyla psikolojik danışmanlar yasal süreçleri takip etmeli ve bu kuralları uygulamalıdır. Hermann'ın (2002) 273 okul psikolojik danışmanı ile yaptığı çalışmada danışmanların en çok zorlandığı etik ihlalin çocuk istismarını ilgili birimlere bildirme süreci olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gümüş ve Gümüş (2009) yaptıkları çalışmada okul idarecilerini ve okul psikolojik danışmanlarını yasal süreçler hakkında bilgilendirmenin etik ilkelere yönelik ihlalleri azaltacağını belirtmiştir.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre, katılımcılar en sık yaşadıkları problemin “gizliliği korumak” olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların verdikleri cevaplara göre okullarda “okul idarecileri”, “aileler” ve “branş öğretmenleri”nin hatalı müdahaleleri nedeniyle gizliliği koruma konusunda sıklıkla etik sorunlar yaşanmaktadır. Çalışmanın bu bulgusu Kolay-Akfert'in (2012) yapmış olduğu çalışmadaki bulgularla benzerlik göstermektedir. Bu sonuç literatürdeki diğer çalışmalarla uyumludur (Bodenhorn, 2006; Har & Jusoh, 2015; Kolay-Akfert, 2012; Siviş-Çetinkaya, 2015a). Güven sağlama psikolojik danışmanlığın yapı taşıdır (ACA, 2014). Psikolojik danışmanlar sağlıklı yürüyen, sınırları çizili ve gizliliğin korunduğu danışma ilişkileri kurmak istemektedirler. Danışmanlar danışanların

mahremiyetini ve gizli bilgilerini korurlar ve danışanın onayı, yasal veya uygun etik gerekçeleri olmadan kimseyle paylaşmazlar. Araştırmaya katılan psikolojik danışmanlar verdikleri cevaplarda sıklıkla okul idarecilerinin gizliliği ihmal edici müdahalelerde bulduklarını ifade etmişlerdir. Bunların ne tür müdahaleler olduğu sorulduğunda; psikolojik danışma ve rehberlik servisine gelen öğrencilerin geliş nedenlerini, nasıl bir problemlerinin olduğunu, nelerin görüşüldüğünü öğrenmeye yönelik ısrarlı ve zorlayıcı tutumlara çoğunlukla maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. [Har ve Jusoh \(2015\)](#) Malezyalı psikolojik danışmanların etik problemlere ilişkin görüşlerini inceledikleri araştırmada okul idarecilerinin psikolojik danışmanlardan gizliliği ihmal etmelerine neden olacak taleplerde buldukları sonucuna ulaşmışlardır. Okul idarecilerinin psikolojik danışmanlardan danışma oturumlarıyla ilgili bilgi talebinde bulduklarını belirtmişlerdir. [Hermann'ın \(2002\)](#) Amerika Birleşik Devletleri'nde 273 okul psikolojik danışmanın etik konulara ilişkin algılarını ve görüşlerini incelediği araştırmasında en sık yaşanan etik problem çocuk istismarını rapor etmek iken bunu sırasıyla gizlilik, danışanın başkalarına zarar verme ihtimali, mahkeme kararıyla bilgi talep edilmesi ve danışanın danışma hizmetinden memnun kalmaması gibi problemler izlemektedir. Bu durum Türkiye'de okul psikolojik danışmanlık hizmetlerine ilişkin yapılanlarda birlikte çalışılan takım üyelerinin, diğer bir deyişle eğitim yöneticileri, öğretmenler ve velilerin yaklaşımlarında hizmet kapsamı ve sınırlarıyla uyuşmayan beklenti ve talepler olmasından ötürü etik problemlerin yaşandığını göstermektedir. Buna göre ülkemizde psikolojik danışmanlık hizmetlerinde gizlilik ilkesiyle ilgili ve gizliliği içeren etik uygulamalarla ilgili aileleri ve eğitimcileri bilgilendirmenin gereği ortaya çıkmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre okulda çalışan psikolojik danışmanların etik problemler yaşadıkları diğer konular; çalışmalarına eğitim yöneticilerinin müdahale etmeleri, psikolojik danışmanın yetkin olmadığı konularda çalışmak zorunda kalması ve psikolojik danışman olarak yetkin olmayan kişilerin okul psikolojik danışma hizmetlerinde çalışıyor olması, çok farklı kültürlerden danışanların birarada olması, bu durumun çeşitli sorunlara ve ihtiyaçlara yol açması ile okul psikolojik danışmanın bu ihtiyaçların tümüne cevap verecek yetkinlikte olmaması ve son olarak taciz, tecavüz ve benzeri ciddi yasal durumları bildirme durumunda aileler ve eğitim personeli ile sıkıntılar yaşanması ve yasal olarak neler yapacağına hakim olamama durumlarıdır. Literatürde psikolojik danışmanların yaşadıkları bu tip etik problemlerle ilgili çalışmalar bulunmaktadır ([Bodenhorn, 2006](#); [Har & Jusoh, 2015](#); [Kolay Akfert, 2012](#); [Siviş-Çetinkaya, 2015a, 2015b](#); [Yam, 2017](#)). Sahip olduğu kültürel değerlerden daha farklı özelliklere sahip danışanlarla çalışan katılımcılar bazen kişisel değerlerini farkında olmadan danışana aktardıklarını ifade etmektedirler. Psikolojik danışmanların bu durumun etik problemlere neden olduğu konusunda görüşleri önemlidir. Bu sonuç çok kültürlü danışmanlık yeterlilikleri ([Aslan, 2017](#)) hakkında psikolojik danışmanların eğitilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır. [Özyürek \(2009\)](#) psikolojik danışmanlarının danışanlarına ideal şekilde yardım hizmeti sunmanın ve

danışma sürecindeki kendi performanslarını yorumlamaya yönelik düşüncelerinin yetkinliği sınırlandırdığını belirtmiştir. Bu açıdan okul psikolojik danışmanlarının danışanlarına yaklaşımda yetkinlik kazanmasının hem kendi performans algılarını olumlu yönde etkileyebileceği hem de yetkinlikle ilgili yaşanan etik problemleri azaltabileceği düşünülmektedir.

Araştırmadan elde edilen görüşlere göre psikolojik danışmanlar etik problem yaşadıkları durumda sıklıkla meslektaşlarından yardım almaktadırlar. Bu durum literatürdeki diğer çalışmaların sonuçlarıyla uyumludur (Siviş-Çetinkaya, 2015b; Yam, 2017). Okul psikolojik danışmanlarının yaşanan etik problemin doğasına göre öncelikle meslektaşlarından yardım aramaya yöneldiği, ancak eğitim yöneticilerine de yardım almak için başvurdukları anlaşılmaktadır. Katılımcılar daha önceki soruda sıklıkla okul idarecilerinin müdahalelerinden dolayı gizliliği ihlal etmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Fakat aynı zamanda etik problem yaşadıkları durumlarda başvurdukları kaynaklardan birinin okul idarecileri olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmanın dikkat çeken sonuçlarından biridir. Okul psikolojik danışmanlarının yaşadıkları etik problemlerde; özellikle gizliliğin aşılması gereken cinsel taciz, istismar, intihar, madde kullanımı, şiddet vb. gibi vakalarda durumu okul idaresine bildirmek ve vakayla baş etmede sorumluluğu paylaşmak amacıyla okul idarecilerine yardım almak için başvurdukları, araştırmaya katılan bazı danışmanlar tarafından dile getirilmiştir. Etik problemlerde okul idaresine başvuran psikolojik danışmanların bir kısmı ise sıkıntı yaşama ihtimalinden dolayı takım olarak çalışmanın gerekliliği kapsamında okul idarecilerinden yardım istediklerini belirtmişlerdir. Yaşanan problem alanıyla ilgili olarak internetten ve kitaplardan yardım aramaları da gözlenmektedir. Konuya çözüm bulmada kendi vicdanlarını dinledikleri de anlaşılmakta, bazı psikolojik danışmanların karar verirken mesleki etik değerler yerine kişisel etik değerlerini kullanma eğiliminde oldukları hatta erdem etiğini uyguladıkları tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre psikolojik danışmanların mesleki ve kişisel etik eğilimlerini dengeleyebilmek için etik eğitimine ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan okul psikolojik danışmanlarının çoğunluğu etik problemlerle ilgili yasal süreçlere ilişkin çok fazla eksiğinin olduğunu, kısmen bildiğini veya deneyimledikçe öğrendiğini ifade etmiştir. Öğrencilerin yaşadıkları çoğu travmatik olay (cinsel taciz, istismar, intihar, madde kullanımı, şiddet vb.) otobiyografi, öğretmen yönlendirmesi veya öğrencinin kendi isteğiyle durumu bildirmesi aracılığıyla psikolojik danışma ve rehberlik servisine ulaşmaktadır. Yapılan görüşmelerde bu tip durumlarda birçok psikolojik danışmanın nasıl bir yasal süreci takip etmesi gerektiğini net olarak bilmediği görülmektedir. Bir ruh sağlığı çalışanı veya bir kamu görevlisi olarak psikolojik danışmanın suçu bildirmemesinin ciddi yaptırımlara neden oluşu Türk Ceza Kanununda (TCK) düzenlenmiştir. TCK'da yer alan "işlenmekte olan bir suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis cezası ile

cezalandırılır”, “mağdurun onbeş yaşını bitirmemiş bir çocuk, bedensel veya ruhsal bakımdan engelli olan ya da hamileliği nedeniyle kendisini savunamayacak durumda bulunan kimse olması hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza, yarı oranında artırılır” (TCK madde 278); “kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” (TCK madde 279) maddeleri gereği okul psikolojik danışmanın ilgili durumlar karşısında sır saklama yükümlülüğünün ihmali nedeniyle tazminat ödeme sorumluluğunun kalkacağı (Gümüş & Eren Gümüş, 2009, s. 28) bilgisinin, okul psikolojik danışmanları ve okul idarecilerine verilecek eğitim, seminer, kurs vb. etkinliklerle kazandırılması önem arz etmektedir.

Bu çalışma okul psikolojik danışmanlarının belirli hassas konularda kendi yetkinliklerini sorguladıklarını ve yetkin olmayan kişilerin etkili hizmet veremeyeceğini ortaya koymakta, bunun yanısıra okulda çalışan diğer personelin psikolojik danışma ve rehberlik mesleği etik bilgi ve becerileri konusunda yetersiz olarak algılandıklarını ve onların gelişmesine ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu durumda okul psikolojik danışmanlarının etkili hizmet vermesi ve etik problem yaşamaması için yapılması gereken en önemli şeyin hem psikolojik danışmanlarının hem de okul idarecileri ve branş öğretmenlerinin psikolojik danışma meslek etiği ile ilgili olarak hizmet içi eğitimlerle güçlendirilmesi, psikolojik danışmanlık meslek mevzuatının da etik ilkeler doğrultusunda düzenlenmesinin gerektiği tespit edilmiştir.

Bu araştırmanın amacı okul psikolojik danışmanlarının mesleki etik bilgi ve becerilere bakış açılarının, ihtiyaçlarının, meslekte karşılaşılan etik problemlere ve çözüm yollarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Ulaşılan sonuçlar çalışmaya katılan psikolojik danışmanların okul çalışma ortamlarında meslek etiğinin önemine ve ihtiyaçlarına ilişkin sorulan sorular kapsamında kişisel görüşleri ile sınırlıdır, psikolojik danışmanların bilgi ve becerilerini ölçen herhangi bir araç kullanılmamış olması çalışmayı nitel sonuçlar ile sınırlandırmaktadır.

Öneriler

Sonuçlar psikolojik danışmanlık hizmetlerinin etkili işleyişi açısından okul psikolojik danışmanlarının etik bilgi ve becerilerinin önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Eğitim yöneticilerinin okul pdr hizmetleri etik ilkelerinin uygulanabilmesinde pdr uzmanına yardımcı olması, okul pdr uzmanının etik hizmet vermede alanında yetkin olması gerektiği tespit edilmiş olup, en sık yaşanan etik problemin gizlilik diğer bir deyişle danışanın mahremiyetini sağlama konusunda ve farklı kültürlere yönelik koşulsuz kabul gösterilmesinde yaşandığı anlaşılmıştır. Bu çalışmada tespit edilen ihtiyaçlara göre okul pdr hizmetlerinde uyulması gereken etik ilkelerin güncel

ihtiyaçlara göre düzenlenmesi, ayrıca okul pdr uzmanları ile eğitim yöneticileri ile branş öğretmenlerin de psikolojik danışma hizmetlerinin etik ilkeleri ve problemlerle başatme hakkında eğitim almaları gerektiği önerilmektedir.

Psikolojik danışmanların mesleki etik problemler yaşadıklarında ve kriz durumlarında yardım aradıklarında süpervizyona başvurmaları konusunda bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Hizmet içi eğitimler ve çalıştaylar yoluyla herhangi bir etik problem yaşadıklarında mesleki etik sınırlar içerisinde, hızlı ve etkili bir şekilde en uygun müdahaleyi gerçekleştirebilmeleri için üniversiteler ile işbirliği yapılması ve uygulamalı eğitimler düzenlenmesi önerilmektedir.

Farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışan psikolojik danışmanların kişisel değerlerini aktarmadan, koşulsuz kabul gösterebilmeleri için, eğitim personeli ve aileler ile birarada sağlıklı tutumlar geliştirebilmeleri için okul pdr uzmanlarının lisansüstü eğitime teşvik edilerek kendini geliştirmesi önerilmektedir. Böylece değer aktarımına ilişkin etik problemlerin çoğunun önlenebileceği düşünülmektedir.

Okuldaki etik problemlerin nedenlerinden biri okul idarecilerinin psikolojik danışmanlık mesleğine ilişkin etik bilgi ve becerilerinin yetersiz düzeyde olması tespit edilmiştir. Bundan dolayı okul idarecilerinin ve öğretmenlerin psikolojik danışma ve rehberlik meslek etiği konusundaki bilgi, beceri ve bakış açılarının belirlenmesi gerektiği önerilmektedir. Özellikle öğrenciler ile yapılan görüşmelerde, psikolojik danışman ve öğrenci arasında gizlilik sınırı içerisinde kalması gereken durumları okul idareci ve öğretmenlerinin sık sık sorgulamaları ve bu konuda ısrarcı davranmaları yönünde olumsuz tutum ve davranışlar gözlediklerini bildirmeleri de dikkate alındığında, okul idarecileri ve öğretmenlerinin psikolojik danışmanlık ve rehberlik mesleği etik bilgi ve becerilerinin artırılmasının okullarda psikolojik danışmanlık hizmetlerini sunarken yaşanan etik problemleri ciddi düzeyde azaltacağı düşünülmektedir.

Extended Abstract

Determining the Profession's Ethical Requirements in School Psychological Counseling Services*

Fatma Ebru İkiz¹
Dokuz Eylül University

Abdullah Sevinç²

Adil Kaval³

Gürkan Yeğintürk⁴

Serhat Kalen⁵

Abstract

The purpose of this research is to determine school psychological counselors' perspectives on professional ethics knowledge and skills, the requirements, and their opinions related to ethical problems encountered in the profession and ways of solving them. The research has been formed using the phenomenological design, a qualitative research design, and uses a semi-structured open-ended interview form. Categorical analysis, a type of content analysis, has been used in analyzing the data. Interviews have been conducted with 40 school counselors working in different educational institutions. The results reveal school psychologists' ethical knowledge and skills to be important in terms of the effective functioning of psychological counseling services. Helping the psychological counseling and guidance (PCG) specialist to be able to apply ethical principles and being competent in providing ethical service in the PCG specialist's field have been determined as requirements for the training managers. The most frequently experienced ethical problem appears as confidentiality: In other words, this has been experienced on the topic of ensuring client's privacy and in showing unconditional acceptance towards different cultures. The main ethical principle that should be applied has emerged as the need to provide confidentiality. Collegial assistance has been sought after in dealing with ethical problems. According to the results, the requirement of receiving education on how to regulate the ethical principles that need to be followed in school PCG services as well as how to deal with the ethical principles and problems of educational administrators' psychological counseling services by using school PCG specialists is recommended.

Keywords

School counselor • Counseling • Ethics • Ethical problem • Vocational ethics

* This is an extended abstract of the paper entitled "Okul psikolojik danışma hizmetlerinde mesleki etik ihtiyaçların belirlenmesi" published in Turkish Journal of Business Ethics.

Manuscript Received: August 11, 2017 / Revised: September 26, 2017 / Accepted: October 27, 2017 / OnlineFirst: November 20, 2017.

1 **Correspondence to:** Fatma Ebru İkiz (PhD), Department of Guidance and Psychological Counseling, Dokuz Eylül University, Buca, İzmir 35380 Turkey. Email: ikizef@gmail.com

2 Department of Guidance and Psychological Counseling, Dokuz Eylül University, Buca, İzmir Turkey. Email: aposvnc@gmail.com

3 Bornova Altay Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Bornova, İzmir 35050 Turkey. Email: adilkvl@gmail.com

4 Fuat Soylu İlkokulu, Şişli, İstanbul 34384 Turkey. Email: gurkanyeg@gmail.com

5 Fatma Aliye Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Soma, Manisa 45510 Turkey. Email: serhatkalen@gmail.com

To cite this article: İkiz, F. E., Sevinç, A., Kaval, A., Yeğintürk, G., & Kalen, S. (2017). Determining the profession's ethical requirements in school psychological counseling services. *Turkish Journal of Business Ethics*, 10, 223–245. <http://dx.doi.org/10.12711/tjbe.2017.10.2.0011>

The counseling profession's ethical guidelines have been determined by the American Counseling Association (ACA, 2014), which is the first professional scientific organization to study and standardize the scope and principles of this profession. Occupational ethical values and guidelines regarding the profession of psychological counseling and guidance in Turkey are documented by the Turkish Psychological Counseling and Guidance Association (TPCGA, 2011). The profession's commonly held definition emphasizes that counseling is a professional relationship that empowers diverse individuals, families, and groups to achieve mental health, wellness, education, and career goals. The counseling profession's core professional values are to enhance human development over one's life span; honor diversity and embrace a multicultural approach in support of the worth, dignity, potential, and uniqueness of people within their own social and cultural contexts; promote social justice; safeguard the integrity of the counselor–client relationship; and practice in a competent and ethical manner. These professional values provide a conceptual basis for ethical principles. The fundamental principles of professional ethical behavior according to the ACA are *autonomy* (fostering the right to control the direction of one's life), *non-maleficence* (avoiding actions that cause harm), *beneficence* (working for individual and societal good by promoting mental health and well-being), *justice* (treating individuals equitably and fostering fairness and equality), *fidelity* (honoring commitments and keeping promises, including fulfilling one's responsibilities of trust in professional relationships), and *veracity* (dealing truthfully with individuals whom counselors encounter professionally). The ethical guidelines for Turkish counselors were established based on the ethical guidelines developed by the ACA. Additionally, the TPCGA listed the main ethical principles in 2011 as follows: competency; honesty; sensitivity and respect; sensitivity to individual and cultural diversity; and social, vocational, and scientific responsibility. These principles should establish the foundation in Turkey for counselors' ethical behaviors and decision-making processes. Most counselors in Turkey work in schools. Therefore, school counseling covers a great part of the profession. The purpose of this research is to determine school counselors' views on their knowledge and competences regarding vocational ethics, their ethical requirements, vocational ethical problems, and solution strategies.

Method

The research is based on the qualitative model and has been conducted using the phenomenological design. Data have been collected using a semi-structured interview form that the researchers established based on a literature review. The following questions were asked: What is the importance of ethical knowledge and competency in psychological counseling and guidance services? What basic ethical principles do you have to obey when working in the field? What are your most recent ethical problems? How have you overcome these ethical problems? Where have you

gotten help from when faced with ethical problems? Are you aware of legal issues regarding the ethical problem you've faced? What can be done to more effectively overcome ethical problems?

Qualitative interviews have been conducted with 40 volunteer school counselors, 25 males (62.5%) and 15 females (37.5%). The participants' average age is 29.85. Only two hold a master's degree (5%). Of the participants, 19 indicated five years (47.5%), thirteen (32.5%) indicated 6-11 years, and eight indicated more than 11 years (20%) of experience as school counselors. Of the participants, 31 indicated having had vocational ethics training (77.5%). The data has been analyzed using categorical content analysis.

Results

The results indicate vocational ethical knowledge and competency to be very important for school counselors in order to provide more effective services towards clients. The most important professional ethic principle has been found to be confidentiality, and, congruent with this result, the most important ethical problem has been determined as establishing and maintaining confidentiality due to school principals', teachers', and families' overlooked approaches. According to the results, Turkish ethical principles have been identified as confidentiality, unconditional positive regard, vocational competency, equality and fairness, sensitivity to different cultural characteristics, and adherence to legal processes, respectively. The results show that when school counselors need help in terms of ethical problems, they should communicate with colleagues.

Discussion

As a consequence, school counselors need ethics education in order to manage legal issues and need to find a balance between personal and vocational ethics in order to provide more accurate decisions. Moreover, school counselors should have unconditional positive regard towards cultural diversity. According to the results, Turkish ethical guidelines are suggested to be revisable in accordance with school counselors' experiences and needs. From school counselors' points of view, school principals must be educated on the counseling profession's ethical guidelines and responsibilities. Additionally, both teachers and families are recommended to receive training on the counseling profession's ethical guidelines and responsibilities. The results of this study are limited to the phenomenological views of the school counselors who volunteered in this study.

Kaynakça/References

- American Counseling Association. (2014). *ACA code of ethics*. Retrieved from <https://www.counseling.org/resources/aca-code-of-ethics.pdf>
- American School Counselor Association. (2016). *ASCA ethical standards for school counselors*. Retrieved from <https://www.schoolcounselor.org/asca/media/asca/Ethics/EthicalStandards2016.pdf>
- Aslan, Ü. (2017). Türkiye ve dünyada psikolojik danışman eğitimi ve etik. F. E. İkiz (Ed.), *Mesleki etik ve yasal konular* içinde (s. 293–331). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Pieper, A. (1999). *Etiğe giriş* (V. Atayman, G. Sezer, çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bodenhorn, N. (2006). Exploratory study of common and challenging ethical dilemmas experienced. *Professional School Counselors*, 10, 195–202.
- Bond, T. (2000). *Standarts and ethics for counseling in action* (2nd ed.). London, UK: Sage.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları* (T. Ergene, çev.). Ankara: Mentis Yayınları.
- Corey, G., Corey, M. S., & Callanan, P. (2005). An approach to teaching ethics courses in human services and counseling. *Counseling and Values*, 49(3), 193–207.
- Corey, G. & Ergene, T. (2008). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuram ve uygulamaları*. Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Çetinkaya, R. S. (2015a). Ethical judgements of counselors: Results from a Turkish sample. *Ethics & Behavior*, 25, 400–417. <http://dx.doi.org/10.1080/10508422.2014.941981>
- Çetinkaya, R. S. (2015b). Ethical dilemmas of Turkish counselors: A critical incidents study. *British Journal of Guidance&Counseling*, 43, 476–491. <http://dx.doi.org/10.1080/03069885.2014.987726>
- Doğan, S. & Tekinalp, E. (2002). Lisans düzeyinde meslek sorunları ve ahlak ilkeleri dersinin işlenişi. Gazi Üniversitesi örneği. *Psikolojik Danışmanlıkta Etik Sempozyumu Kitabı* içinde (s. 22–32). İstanbul: Yöret Vakfı.
- Erdur-Baker, Ö. & Çetinkaya, E. (2007). Etik: Davranışta kırılma noktası. R. Özyürek, F. Korkut-Owen & D. W. Owen (Ed.), *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik: Meslekleşme sürecindeki ilerlemeler* içinde (Cilt 1, s. 163–182). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Eren Gümüş, A. & Gümüş, M. A. (2013). Karara bağlanmış bir ensest davası örneği üzerinden çocuğun cinsel istismarı durumunda okul psikolojik danışmanlarının karar verme ve eyleme geçme süreci. A. Eren Gümüş ve M. A. Gümüş (Ed.), *Psikolojik danışmada etik ve hukuk* içinde (s. 145–169). İstanbul: Vedat Yayınları.
- Gümüş, A. E. & Gümüş, M. A. (2009). Bilgilendirilmiş onay: Psikolojik danışma sürecinin yasal ve etik yükümlülüğü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(31), 69–79.
- Gümüş, A. E. & Gümüş, M. A. (2010). *Psikolojik danışmada etik ve hukuk*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Günay, M. (2010). *Metinlerle felsefeye giriş*. Adana: Karahan Kitapevi.
- Hackney, H. & Cormier, S. (2008). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri: Psikolojik yardım süreci el kitabı* (T. Ergene & S. S. Aydemir, çev.). Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Har, N. Y., & Jusoh, A. J. (2015). View on counseling ethics among school counselors in Malaysia. *The Online Journal of Counseling and Education*, 4, 35–47. Retrieved from <http://www.tojce.com/frontend/articles/pdf/v4i4/35-47.pdf>
- Herman, M. A. (2002). A study of legal issues encountered by school counselors and perceptions of their preparedness to respond to legal challenges. *Professional School Counseling*, 6, 12–20. Retrieved from <http://www.pc3connect.org/otherdocs/A%20Study%20of%20Legal%20Issues%20Encountered%20by%20School%20Counselors.pdf>

- Houser, R., Wilczenski, F. L., & Ham, M. (2006). *Culturally relevant ethical decision-making in counseling*. London, UK: Sage.
- İkiz, F. E. (2017). Etik ilke ve yaklaşımlar kapsamında psikolojik danışma mesleği. F. E. İkiz (Ed.), *Mesleki etik ve yasal konular* içinde (s. 44–74). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Kağmıcı, D. Y. (2016). Çok kültürlü psikolojik danışma eğitiminin rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programlarına yerleştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(40), 222–231.
- Karadağ, E. (2009). Eğitim bilimleri alanında yapılmış doktora tezlerinin tematik açıdan incelemesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 75–87.
- Kardeş-Selimoğlu, S. (1997). Muhasebe meslek ahlakı (Etik) yaklaşımı. III. *Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde (s. 146). İstanbul: İSMMMO Yayınları.
- Kepeçoğlu, M. (1986). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Ankara: Toraman Matbaacılık.
- Knapp, S. J., & Ve-VandeCreek, L. D. (2010). *Psikologlar için pratik etik: Pozitif yaklaşım* (M. Yılmaz, T. F. Karahan, S. Balcı Çelik & M. E. Sardoğan, çev.). Ankara: Mentis Yayınevi.
- Kolay-Akfert, S. (2012). Farklı kurumlarda çalışan psikolojik danışmanların yaşadıkları etik ikilemler ile bu ikilemler karşısındaki tutum ve davranışları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12, 1791–1812.
- Kuzgun, Y. (2000). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: ÖSYM Yayıncılık.
- Mert, A. (2017). Etik ve temel kavramlar. F. E. İkiz (Ed.), *Mesleki etik ve yasal konular* içinde (s. 12–42). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Los Angeles: Sage.
- Özyürek, R. (2009). Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları ve öğrencilere sağlanan süpervizyon olanakları: Ulusal bir tarama çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 32(4), 54–63.
- Sivis-Cetinkaya, R. (2015). Ethical dilemmas of Turkish counsellors: a critical incidents study. *British Journal of Guidance & Counselling*, 43(4), 476–491.
- Siyez, D. M. (2009). Liselerde görev yapan öğretmenlerin istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik algıları ve tepkileri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(25), 67–80.
- Taşdan, M. & Yalçın, İ. (2007). Psikolojik danışma ve rehberlik'te etik. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(14), 99–107.
- Türk Ceza Kanunu. http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237-20150_327.pdf adresinden edinilmiştir.
- Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği. (2011). *Psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışanlar için etik kurallar*. <http://www.pdr.org.tr/userfiles/file/etik.pdf>
- Yam, F. C. (2017). Psikolojik danışmanların yaşamış oldukları etik ikilemler ve bu etik ikilemler karşısında duygu, düşünce ve davranışları ile çözüm engelleri: Nitel bir değerlendirme. *Journal of International Social Research*, 10(48), 465–477.
- Yaman, E. (2010). Psikoşiddete (Mobbing) maruz kalan öğretim elemanlarının örgüt kültürü ve iklimi algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10, 547–578.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23, 7–12.

